

INTERPELLATION TILL STATSRAÅD

Från Riksdagsförvaltningen
2021-05-26
Besvaras senast
2021-06-09

Till miljö- och klimatminister Per Bolund (MP)

2020/21:772 Sveriges ansvar för giftigt avfall i Chile

För några dagar sedan uttalade sig miljöminister Bolund angående det historiska avfallet i Forsmark. Ministern sa då följande: ”Det här är ett exempel på hur otroligt allvarligt det kan bli när man inte tar hand om livsfarligt avfall på ett bra sätt. Här har man historiskt avfall som uppenbart hanterats ansvarslost. Därför ger vi nu Strålsäkerhetsmyndigheten i uppdrag att under det här året göra en rejäl analys av det historiska avfallet, och föreslå hur vi kan hantera det både finansiellt och med ansvar för miljön.”

Tunnorna, med avfall från 1970- och 80-talen, har felaktigt förvarats på ett lager i Forsmark. Nu ska de hanteras för att säkerställa att varken människor eller miljö kommer till skada. Om vi jämför hanteringen av Forsmarkstunnorna med Bolidens hantering av 20 000 ton miljöfarligt avfall under 1980-talet så slås man av likheter och skillnader. Mest av allt skillnader där det borde finnas likheter.

Boliden valde att i mitten av 1980-talet skicka 20 000 ton giftigt gruvavfall till Chile. På så sätt kunde bolaget undkomma de svenska miljökraven och spara pengar. Boliden skickade avfallet till det chilenska bolaget Promel i Arica. Promel hade emellertid inte på långa vägar den kapacitet som krävs för att hantera avfallet. Avfallet, som bland annat innehöll stora mängder arsenik, blev i stället liggande i cirka 15 år i en stor hög i Arica, och under tiden expanderade bostadsområdet vid platsen. Enligt chilenska uppgifter har tusentals människor utsatts för avfallet, och många har dött eller fått cancer och andra sjukdomar relaterade till förgiftningar. Trots att svenska staten, genom Naturvårdsverket, kände till Bolidens utförsel och frakt av det giftiga avfallet till Chile, och trots att Chile vid denna tid styrdes av diktatorn Augusto Pinochet, reagerade svenska staten aldrig när Boliden skickade iväg avfallet.

Vid tiden då det giftiga avfallet fördes ut ur Sverige och fraktades till Chile hade OECD tagit fram principer för gränsöverskridande förflyttningar av farligt avfall. Principerna ålägger medlemsländerna att kräva att företagen inte genomför avfallstransporter i strid med gällande lagstiftning och att företagen tar tillbaka ansvaret för avfallshanteringen, om nödvändigt genom att återimportera avfallet, ifall säkert förvar eller återvinning i mottagarlandet inte kan fullföljas. Sverige var utöver det bundet av den gällande regeln i internationell rätt att inte tillåta verksamheter inom dess jurisdiktion eller kontroll som kan medföra skada på andra länders territorium.

Trots att regeringen kände till att Boliden transporterade det giftiga gruvavfallet till Chile begärde man aldrig in några uppgifter om detta från Boliden. Boliden sökte aldrig och fick aldrig något tillstånd för utförseln. Staten borde ha kontrollerat utförseln, säkerställt att avfallet omhändertogs på ett säkert sätt, följt upp detta och även bedömt om utförseln borde ha stoppats av miljö- och hälsoskäl. Nu gjorde svenska staten ingenting – i strid med de internationella krav som fanns i mitten av 1980-talet. Så småningom skulle de internationella kraven skärpas ytterligare genom 1989 års Baselkonvention om gränsöverskridande transporter av farligt avfall. Men redan dessförinnan ställdes alltså internationella krav på Sverige.

Det giftiga avfallet ligger fortfarande kvar i Aricas utkant, några hundra meter från bostadsområden, oskyddat, strax under markytan – trots de tidigare skadorna, och trots de påtagliga riskerna för framtida skador på människor och miljön.

I början av februari i år uppmärksammades detta av miljörättsprofessorn Jonas Ebbesson i Dagens Nyheter. Professorn var ett av de juridiska ombuden för cirka 800 personer i Arica i rättsprocessen mot Boliden, men han har också haft kontakter med Miljödepartementet för att få regeringen att engagera sig för att få bort avfallet från Arica. Mer än ett år efter professor Ebbessons kontakter med Miljödepartementet och Utrikesdepartementet svarade statssekreteraren på Miljödepartementet och kabinettssekreteraren på Utrikesdepartementet följande: ”Det är beklagligt att frågan om sanering inte har kunnat lösas. Vi konstaterar samtidigt att Hovrätten har prövat fallet och kommit med en dom som friar Boliden från juridiskt ansvar och beslutar att svensk rätt ska tillämpas, vilket också innebär att fallet preskriberas. Vi ser mot denna bakgrund inte att det finns något behov att träffas för att diskutera frågan. Regeringen avser inte heller att ta någon kontakt med Chiles ambassadör för att diskutera en återföring av våtverksslammet.”

Svaret från regeringen är nedslående av flera skäl. Till exempel hänvisar den till skadeståndsprocessen mot Boliden, trots att regeringens ansvar för att få bort avfallet från Arica inte alls har med den rättsprocessen att göra. Svenska statens ansvar enligt internationell rätt preskriberas inte.

Nu har även FN:s råd för mänskliga rättigheter riktat hård kritik mot Sverige och Boliden för det miljöfarliga avfall som bolaget fraktade till Chile. FN-rapportörerna underkänner att Sverige inte prövade Bolidens ansvar, eftersom

skadeståndsanspråken ansågs preskriberade. I likhet med professor Ebbesson menar FN-rapportörerna också att Sverige är skyldigt att återta avfallet eller se till att det hanteras på annat miljösäkert och ansvarsfullt sätt. Dessutom anser de att de invånare i Arica som drabbats ska kompenseras. FN-rapportörerna räknar med att 12 000 invånare i Arica har drabbats.

Som en kommentar till FN-rapportörernas brev lät regeringen via sin presstjänst meddela följande: "Regeringen har tillbakavisat krav på att Sverige ska vidta åtgärder som rör våtverksslammet. Det har gått lång tid sedan det inträffade och frågan har varit föremål för domstolsprövningar i både Sverige och Chile." Även denna gång blandar regeringen ihop regeringens ansvar med den tidigare rättsprocessen mot Boliden.

Med tanke på hur regeringen agerat kring Forsmarkstunnorna förväntar vi oss samma konsekvensanalys när det kommer till förgiftningarna i Arica. I dag har Boliden en anläggning för slutförvar av den här typen av avfall i Rönnskär. Där ska avfallet förvaras 350 meter ned i bergrummet. I Arica ligger det alldeles under markytan. Bolidens avfall skulle inte placerats på ett liknande sätt i Sverige.

Sverige har ett ansvar enligt internationell rätt att bidra till en hållbar lösning som innebär att det giftiga avfallet förs bort från Arica. Sverige bör därför ta initiativ till ett samarbete med Chile och med Boliden för att i första hand återföra gruvavfallet till Sverige. Sverige bör också undersöka möjligheten att bistå Chile med stöd för att åtgärda de befintliga hälso- och miljöskadorna till följd av gruvavfallet.

Med anledning av detta vill jag fråga miljö- och klimatminister Per Bolund:

1. Med tanke på att svenska staten, trots vetskap om utförseln av det giftiga avfallet, inte agerade i enlighet med de internationella regler som då gällde och därmed gjorde det möjligt för Boliden att frakta avfallet till Chile där det i dag utgör en stor miljö- och hälsorisk, kommer ministern nu att agera för att avhjälpa miljö- och hälsohoten i Arica?
2. Kommer ministern att arbeta för att Sverige ska återta det giftiga avfallet där det kan slutförvaras på ett betydligt säkrare sätt än i Chile?
3. Kommer ministern av samma skäl att undersöka möjligheten att bistå

Chile med stöd för att åtgärda de befintliga hälso- och miljöskadorna i Arica till följd av gruvavfallet?

.....

Lorena Delgado Varas (V)

Överlämnas enligt uppdrag

Johan Welanders